Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 25 (11223) | 1980 чылдың январь 30, среда | 1925 чылда үндезилеттингеи | Өртээ 2 көп.

КАМНАЛГА — ХҮННҮҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

ПАРТИЯ ТК-ның ноябрь (1979 ч.) Пленуму онгу беш чылдың доозукчу чылында бүгү күштү ниитилел бүдүрүлгезининг ажыктыг чоруун болгаш ажылдың шынарын бедидеринче угландырарын партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының чугула сорулгазы кылдыр салган. Ынчангаш организакчы, масса-политиктиг, идеологтуг ажылдың кол угланыышкыннарының бирээзи «камналга чурумун чайгылыш чокка сагыыры, материалдыг болгаш сан-хөө курлавырларын тарымчалыг ажыглаары болур» деп, Пленумга эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Республиканың күш-ажылчы коллективтери партияның айтыышкыннарын удуртулга болдуруп, 1979 чылда кылдынган ажылдарны шүгүмчүлекчи ёзу-биле көрбүшаан, онгу беш чылдың сөөлгү чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап турар.

1980 чылда чедип алыры-биле айттынган хүлээлгелер бүрүнү-биле боттанып болур аргалыг. Бо талазы-биле эвээш эвес дуржулганы чыып алган коллективтер бар. Республикага эрткен чылын 10.300 мун квт-шак электри энергиязы, 22.664 гкал чылыг энергиязы, 1690 тонна нефть продуктулары, 6674 тонна хөмүр-даш, 750 кубометр дилиг материалдары, 1120 метр пөс-таавы, 940 кезек автодугуйлар камнап алдынган. Материалдыг болгаш сан-хөө курлавырларны камнап, чөп ажыглаар талазы-биле эрткен чылын «Тыва кобальт» комбинат, дааранылга фабриказы, «Каа-Хем» разрез, автосептелге заводу, сүт комбинады болгаш өскедаа күш-ажылчы коллективтер эки ажыллаан.

Үстүнде айттынган коллективтерниң партия организациялары ажылчыннарны болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларны социалистиг өнчү-хөрениин камнаарынга доктаамал кижизидип, материалдыг курлавырларны кадагалап, ажыглаарда кадрларның бедик харыысалгалыг болурун чедип ап турар. Чижээлээрге, «Каа-Хем» разрези 1979 чылда 1134 мун квт-шак электри энергиязын, 12,5 мун рубльдин артык кезектерин болгаш дузалал материалдарны камнап алган болгаш пландан ажыр 69 мун рубльдин арыг орулгазын алган. Ында камналганың чурумун сагып турарынга көрүлделерни, рейдилерни кылып, социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрерде камналганың көргүзүглерин барымдаалап турар.

Ынчалза-даа чамдык үлетпүр бүдүрүлге болгаш тудуг черлеринде, ылангыя чүрт иштинин болгаш оттулар чүүл эргелелдериниң бүдүрүлгелеринде, тудуг материалдарының каттыжыышкынында, «Шагонартяжстрой», «Тыва тудуг», «Тыва көдээ тудуг» трестерниң коллективтеринде чиг-этти, материалдарны кадагалаарынга харыысалга чок чорукту, төтчеглээшкинни болдуруп турар. Чогум-на оон ужуруидан эрткен чылын чүгле «Тудуг кезектери» комбинат 1160 тонна цементини, 18 тонна арматура канын, «Тыва тудуг» трестин организацияларынга—3600 дөрбелчин метр шывыгны, 4150 дөрбелчин метр сонга шилин ажыр чарыгдаан.

Республиканың ам-даа дыка хөй бүдүрүлге, тудуг организацияларында болгаш совхозтарында одалга-энергия курлавырларын камнаар дугайында доктаалдарны күүседир ажыл четпес чоруп, электри болгаш чылыг энергиязын, кыварчаар материалдарны төтчеглээр чорукту болдуруп турар. «Тыва даг-дүгү» комбинат эрткен чылын 10.490 мун, а совхозтар—5.410 мун квт-шак электри энергиязын, «Сельхозтехниканың» Күркомитединиң автобаазазы 123,5 мун, пассажир автобүдүрүлгези—697 мун литр кывар-чаар материалдарны ажыр чарыгдаан.

Партия организациялары болгаш күш-ажылчы коллективтер продукцияны үрей кылыр чорукту узуткаар, материалдыг курлавырларны камналгалыг ажыглаар дээш хүн бүрү хыналданы күштелдирер, инженер-техниктиг ажылдакчыларны болгаш ажылчыннарны техниктиг негелделерни болгаш күрстандарттарны хажык чок сагыырынга өөредир,ужурлуг.

Күрүнеиниң эт-хереселдерин, материалдыг курлавырларны төтчеглеп-буланнаар, социалистиг өнчү-хөрениин самчыгдаар чорук республикада амдаа бар. Ындыг фактыларны эът комбинаттарындан, пиво болгаш хлеб заводтарындан, чамдык тудуг организацияларындан көргүзүп болур. Тудуг черлеринде кылдынган ажылдың хемчээлин улгаттырар, немелде бижишкиннер кылыр чоруктардан тудуг материалдары төтчеглеттинип, үндезин чок черге ушта бижиттинип турар. Ындыг чорукту болдурбазы — камналганың кол негелделериниң бирээзи болур.

Партия, профэвилел, комсомол организацияларының, ажыл-агый удуртукчуларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының хүлээлгези — партияның XXV съездизининг, СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазында камналга айтырыгларының талазы-биле айтыышкыннарын күүседириниң боттуг хемчеглерин алыры, чиг-этти, материалдарны, оттулар үүлдүү болгаш электри энергиязын камнаарының, социалистиг өнчү-хөрениин камгалаарының талазы-биле комплекстиг хемчеглерни боттандырып чорудары болур.

Апрель 19—Коммунистиг субботник хүнү

ЭГЕЛЭЭШКИННИҢ УЛУГ КҮЖҮ

Коммунистиг субботниктер бистиң улустуң амыдыралыында эң улуг болуушкуннар-биле децпежип турар. Коммунистиг субботниктер 1919 чылда найысылалдың демир-оруктуларының эгелекчи саналын ёзугаар тывылган болгаш бүгү-ле черлерге деткимчени алган. В. И. Ленин ол эгелээшкинни «коммунизмниң херек кырында эгээ» деп мергенээ-биле баш удур көрүп, калбак массаларны ону ыяк өөренир болгаш сайгарган-гайыларын-че кыйгырып чораан.

Улус-ажыл-агыйын хөгжүдеринге, чонну коммунистиг ёзунуң мээ-медерелинге кижизидериге коммунистиг субботниктер чугула рольду ойнап турар. Миллион-миллион совет кижилер күш-ажылчы байырлалдың үезинде Төрээн чүрттүң чечектелиишкинин дээш оныа улуг кодүрлүүшкүнүт ажылдаарлар.

Амгы-даа үеде ол улуг эгелээшкин чүрттүң күш-ажылчы чонуң хаара тудуп турар. Апрельдиң 19-та В. И. Ленининн төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чылынга турасхаал кылдыр коммунистиг субботниктиң кылыр эгелекчи саналды үндүрген Москваның будүрүлгелериниң болгаш организацияларының төлээлекчилериниң, будүрүлге мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларының хуралының киржикчилери чогум-на ол дугайын чугаалап турганнар. Ол хурал январь 28-те Эвилелдер бажыныңын Колонналыг залынга болган.

Москва-Сортировочная депозуның электровоз машинизи А. П. Соловьев, Владимир Ильич аттыг электромеханиктиг заводтуң слесары К. И. Сахаров, «Трёхгорная мануфактура» хөвең-саазын комбинаттың пос-таавычызы Т. А. Прищепова, И. А. Лихачёв аттыг автозаводтуң шенекчи-чолаачызы ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады Ф. В. Кранышев, Москваның Колүлетпүртудуунуң күрүнеиниң № 1 тудуг-монтаж каттыжыышкыныының комплекстиг бригадазының бригадири Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. А. Максимов, Бүгүэвилелдиң В. И. Ленин аттыг электротехниктиг институдуның лаборатория эргелекчизи техниктиг эртемнериниң кандидады О. В. Волкова олар боттарының коллективтериниң күш-ажылчы чаңчылдарынын, социалистиг чарыштың калбарышкыныының дугайын чугаалап, субботник хүнүнде кылыр ажылдарның планнарын дыңнатканнар.

Күш-ажылчы коллективтерниң хой кезии апрельдиң 19-та камнап алганы чиг-эт, материалдар болгаш энергия күрлавырлары-биле ажылдаар, а ажылдап алганы акша-хөрениин онгу беш чылдың фондузунче шилчидерин хүлээнген. Москва-Сортировочная депозуның локомотив бригадалары камнап алганы электри энергиязы-биле чүк болгаш пассажирнин-даа 240 поездилерин башкарар. Владимир Ильич аттыг заводтуң ажыл-ишчилери хүнүң ортумак норма-чижээн барык беш хуу улгаттырар дээн. Бүгү-эвилелдиң электротехниктиг институдуның эртемденнери электри дамчыдылгазының 1150 киловольтулуг тогунуң эң улуг күчүлүг шугумунга ажыглаар комплекстиг дуваалда хереселин чогаадып кылдыын хуусаадан эрте доозар. Субботникке алдар кылдыр алдынган-на бүгү хүлээлгелер чангыс утка-шынарлыг бөөн турар: ол хүлээлгелер коллективтерни курлавырларны эң долузу-биле ажыглаарынче, оон түңнелинде ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидеринче моонцел турар.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге, СЭКП ТК-ның «Владимир Ильич Ленининн төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чылының дугайында» доктаалынга сорук кирбишаан, москвачылар, беш чылдың доозукчу чылын ленинчи ёзу-биле шалыпчы ажылдаарының чылы болдурар, планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни хуусадан эрте күүседир деп шиитпирлээнээр. Ону чедип алыры дээш демиселге коммунистиг субботниктиң улуг салыышкын болурун ук хүралдан демдеглээн.

Аңаа белеткенир-биле үш чүс муң ажыг ажылчыннар, тос муң цехтер болгаш участоктар коллективтери беш чылдың планын хуусадан эрте күүседирин хүлээнген.

СЭКП Төп Комитединге, СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневке чагааны хуралдың киржикчилери чангыс эп-сеткилдиг хүлээп алган. Москвачылар, бүгү совет кижилер-биле бир домей, Коммунистиг партияның, оон ленинчи Төп Комитединиң мерген угаанныг иштики болгаш даштыкы политиказын үүлдүгүнүп, деткин турарын медеглээннер. Социалистиг чарыштыг удам калбартырының дугайында сөзүн москвачылар бергеннер.

Апрель 19-та субботниктиң эң-не организастыг эрттирериниге, ажылдаар чер бүрүзүнүң улуг курлавырларын ажыглап тургаш, кылыр ажылдың рекордтуг деңнелин челип алырынга, найысылалды үлегерлиг коммунистиг хоорай кылдыр хүүдэрлиниң төлептиг үлүүн киннеринге белениниң дугайында чугаалап турар кыйгырыгны найысылалдың ажыл-ишчилериниге хурал киржикчилери хүлээп алганнар.

Хуралга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, партияның Москва хоорай комитединиң бирги секретары В. В. Гришин чүве чугаалаан.

(СЭТА-ның корр.)

300 КИЖИ ҮНЕР

Найысылалда мурнакчы тудуг организацияларының бирээзи № 48 тудуг эргелелиниң бригадалары дүүн эртен эрте, ажыл шагы эгелээр мурыында, хоорайның дөрткү микрорайонунда божудулга бажыңының тудуунга чыглып келген. Бригалалар бүрүзү-ле организастыы-биле, долу составтыг чыглып келген. Ленинчи ёзу-биле, шалыпчы ажылдаарының чылында № 48 тудуг эргелелиниң бригадалары бедик кодүрлүүшкүнүт ажылдап турары оон безин коскү-дүр.

№ 48 тудуг эргелелинде партия организациязының секретары Иван Васильевич Сермавкин байырлыг митингини ажыкташ, чыылганнарга чүве чугаалаан. Апрель 19-тун хүнүнде ынак баштыңчывыс В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүн таварыштыр коммунистиг субботниктиң эрттирер дээш Москваның мурнакчы будүрүлгелериниң коллективтериниң эгелээшкинни № 48 тудуг эргелелиниң тудугжулары изни-биле деткип, коммунистиг субботникче организастыы-биле үнер деп шиитпирлээннер. Кызыл субботникте эргелелден 300 кижи ажылче үнер болгаш 6 мун рубльдин тудуг-монтаж ажылдарын кылып будүргеш, оон ажылдап алган шалыңын — 1,5 мун рубльди онгу беш чылдың фондузунче шилчидерин шиитпирлээн.

Комсомолчу аныяктар бригадазының бригадири, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Раиса Федоровна Григорович мынчаар чугаалаан. В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюнга чедишкинниг ужуражыры дээш малярлар бригадалары социалистиг чарышты чыл эгезинден-не калбартканын демдеглеп, москвачыларның эгелээшкинин деткип тур бис дээн. Малярлар тудуг материалдарын камнаг чарыгдап, ажылдың шынары дээш демисежир. Камнап алдынган хоюдуг, чугай, олифа, будүк-биле субботник хүнүнде ажылдап хүнээр база күш-ажылдың будүрүкчүлүү ортумак деңнелден ол хуу 15—20 хуу бедик болурун чедип алыр.

Штукатур участогунуң мастери Е. И. Иванцова бодунуң саналынга Е. Бизяеваның, Т. Николаеваның, В. Барабановтуң, В. Петровтуң бригадалары субботникче ол хүн организастыг үнүп, № 15 чүрттелге бажыңының тудуунга ажылдаарын дыңнаткан. Штукатурлар ол хүнүң долузу-биле камнап алдынган материалдар-биле ажылдаар. 500 дөрбелчин метр хананы, 20 дөрбелчин метр чада, сонга йлдерин, 20 дөрбелчин метр керамиктиг шалаңы салырын штукатурлар хүлээнип турар. Коммунистиг субботник хүнүнде штукатурлар 300 рубльди онгу беш чылдың фондузунче шилчидерлер.

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу М. В. Сафроновааның бригадазындан комсомолчу Валя Оюн эш-өөрүнүң саналын детквишаан, оларның бригадазы коммунистиг субботник хүнүнде шалыпчы ёзу-биле, бедик будүрүкчүлүг ажылдаарын шинзытткан.

Н. ООРЖАК.

Донгак Хууракович Коңгаржап ниитининг малын хүлээп алгандан бээр он чыл ашкан. Баштай «Улуг-Хая» совхозка ол механизаторлап, үре-түнелдиг ажылдааны дээш «Күр чернии шиңгээдип алганы дээш» деп медаль-биле шаңнаткан.

Мал ажылынга бедик көргүзүү дээш Д. Коңгаржап 1978—1979 чылдарда «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле улаштыр шаңнаткан.

1980 чылда Д. Х. Коңгаржап хойдан-на 3 кг дүктү, төрүүр чүс баштан 90 хураганы албышаан, 16 тонна сигенни, 15 тонна одекти белеткеп алырын хүлээнген.

ЧУРУКТА: малчын Д. Х. Коңгаржап.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

ПЛАНДАН АЖЫР 3 МУҢ ЧУУРГА

Мария Гавриловна Рукасуева «Көк-Тей» совхозтуң куш фабриказында хоочунарның бирээзи. Куш ажаакчызы болуп Мария Гавриловна хөй чылдар дургузунда ажылдап келген. М. Рукасуеваның ажылдап турары Наталья Федоровна Ванникованың бригадазы фабрикада мурнакчы бригадаларның бирээзи. Бригалалар аразында социалистиг чарышка олар тиилекчи болуп каш удаа үнгүлээн. Ажылынга кызымак, харыысалгалыы-биле Мария Гавриловна чүгле бригаданың эвес, а бүгү коллективтиң хүндүткелин чедип алган. Хөй чылдар дургузунда төлептиг ажылы дээш Мария Гавриловна Куш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергези-биле шаңнаткан.

Мурнакчы куш ажаакчызы Мария Гавриловна онгу беш чылдың дөрткү чылын чедишкинниг дооскан. Ол онаашкан планын ажыр күүседип, 504 муң чуурганы ажаап турары лагааладан алган, план ёзугаар дагаа бүрүүнден чылда 180 чуурганы алыр тургаш, херек кырында 182-ни алган. Фабриканың коллективи хоочун ажылчынга Мария Гавриловнага улуг бүзүрелди көргүзүп, ону район Совединиң депутадынга кандидат кылдыр депшиткен. Бүдүрүлгениң-даа, хөй-ниитиниң-даа ажылынга иденкейлиг, ажыл-ишке доскел чок Мария Гавриловна эш-өөрүнүң бүзүрелин шынзылып шыдаар.

Онгу беш чылдың доозукчу чылы, Ленинчи юбилейлиг чылды хоочун ажылчын М. Рукасуева бедик кодүрлүүшкүнүнүң күш-ажылы-биле эгелээн. Ам бо хүннерде ол январьның планын күүседипкен, ай планындан ажыр 3 муң чуурганы алыр арга бар деп санап турар.

Н. ООРЖАК.

Соңгулдаларга уткуштур

Соңгукчуларның Г. А. Алиев-биле ужуражыышкыны

Бакуда «Ленининефть» эргелелдиң Культура болгаш техника ордузунга январь 28-те Разин соңгулда округунуң соңгукчуларының Азербайджан ССР-ниң Дээди Соведининг депутадынга кандидат, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Азербайджанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Гейдар Али Рза оглы Алиев-биле ужуражыышкыны болган.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын эш Л. И. Брежневти баштадыр хүндүлүг президиумга хуралдың киржикчилери сорук киривишкин-биле соңгаан.

В. И. Долгихтиң амыдыралчы оруунуң дугайын депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи— Липецкиниң трактор заводунуң директору Н. Г. Загорский чугаалаан, соңгулдалар хүнүнде — февраль 24-те боттарының бадылаашкыныларын коммунистиринг болгаш партия кежигүнү эвестеринг бузулбас блогунуң кандидаттарыы дээш чаңгыс эп-сеткилдиг бээринче соңгукчуларны кыйгырган.

Ужуражыышкынга чүве чугаалааннар күш-ажылчы коллективтериниң шалыпчы, коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, 1980 чылдың болгаш ниитизиби-биле беш чылдың онаалдаларын чедишкинниг күүседир деп түткүлдүг сорук киргенин демдеглээн. Тракторлар кылыкчылары болгаш металлөрттар, химиктер болгаш энергетиктер, тудугжулар В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюн төлептиг уткуур деп шиитпирлиг чорудун дугайын медеглеп, партияның болгаш Совет күрүнеиниң иштики база даштыкы политиказын областтың ажыл-ишчилериниң изни-биле деткип турарының дугайын чугаалааннар.

Оон соонда В. И. Долгих чүве чугаалаан, ону чыылганнар чылыы-биле уткаан. Ам болур соңгуллаларга партияның политиктиг платформазы — СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери, бистиң Төрээн чүртүвүстүң экономиктиг күчүзүл улам ынай немей остүрери, оон камгаланыр аргазын быжыглаары, быжыг тайбыңны болгаш делегейге айыыл чок чорукту хандырары, социалистиг демократизиниң хөгжүлери, совет кижилерниң чаагай байдалын болгаш культуразын бедидери болур деп, ол ойлаган демдеглээн.

РСФСР-ниң Дээди Соведининг депутадынга кандидат кылдыр ону депшиткен коллективтерге чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин В. И. Долгих илдергейлээн, ол бедик бүзүрелди Коммунистиг партияга, совет улустуң аларлыг оглу, СЭКП-ниң болгаш күрүнеиниң шылгарынгай удуртукчузу эш Л. И. Брежневке баштаан партияның ленинчи Төп Комитединге чүмү-биле хамаарыштырып турарын ылаган демдеглээн.

(СЭТА).

Соңгукчуларның В. И. Долгих-биле ужуражыышкыны

Новолипецк соңгулда округунуң соңгукчуларының РСФСР-ниң Дээди Соведининг депутадынга кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Владимир Иванович Долгих-биле ужуражыышкыны январь 28-те болган.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын эш Л. И. Брежневти баштадыр хүндүлүг президиумга ужуражыышкынын киржикчилери сорук киривишкин-биле соңгаан.

В. И. Долгихтиң амыдыралчы оруунуң дугайын депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи— Липецкиниң трактор заводунуң директору Н. Г. Загорский чугаалаан, соңгулдалар хүнүнде — февраль 24-те боттарының бадылаашкыныларын коммунистиринг болгаш партия кежигүнү эвестеринг бузулбас блогунуң кандидаттарыы дээш чаңгыс эп-сеткилдиг бээринче соңгукчуларны кыйгырган.

Ужуражыышкынга чүве чугаалааннар күш-ажылчы коллективтериниң шалыпчы, коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, 1980 чылдың болгаш ниитизиби-биле беш чылдың онаалдаларын чедишкинниг күүседир деп түткүлдүг сорук киргенин демдеглээн. Тракторлар кылыкчылары болгаш металлөрттар, химиктер болгаш энергетиктер, тудугжулар В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюн төлептиг уткуур деп шиитпирлиг чорудун дугайын медеглеп, партияның болгаш Совет күрүнеиниң иштики база даштыкы политиказын областтың ажыл-ишчилериниң изни-биле деткип турарының дугайын чугаалааннар.

Оон соонда В. И. Долгих чүве чугаалаан, ону чыылганнар чылыы-биле уткаан. Ам болур соңгуллаларга партияның политиктиг платформазы — СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери, бистиң Төрээн чүртүвүстүң экономиктиг күчүзүл улам ынай немей остүрери, оон камгаланыр аргазын быжыглаары, быжыг тайбыңны болгаш делегейге айыыл чок чорукту хандырары, социалистиг демократизиниң хөгжүлери, совет кижилерниң чаагай байдалын болгаш культуразын бедидери болур деп, ол ойлаган демдеглээн.

РСФСР-ниң Дээди Соведининг депутадынга кандидат кылдыр ону депшиткен коллективтерге чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин В. И. Долгих илдергейлээн, ол бедик бүзүрелди Коммунистиг партияга, совет улустуң аларлыг оглу, СЭКП-ниң болгаш күрүнеиниң шылгарынгай удуртукчузу эш Л. И. Брежневке баштаан партияның ленинчи Төп Комитединге чүмү-биле хамаарыштырып турарын ылаган демдеглээн.

(СЭТА).

Юбилейге—беш айлар планын

Септелге-монтаж комбинады Садыг министерствозунуң аныяк будүрүлгелериниң бирээзи. Комбинат барык үш чыл улаштыр доктаамал, эки көргүзүглерлиг ажылдап турар. Магазинилерге, хөй-ниитинин чеминенилге черлеринге соодукчуларны, саназар машиналарны, деңзилерни эптеп тургузары, оларны септээри, үзүктелиишкин чокка ажыллаарын хандырары дээш оон-даа өске айтырыгларны септелге-монтаж комбинады харыылап турар. Коллективтиң күжүн будүрүлге планын күүседиринче моонцеп, шудургу ажыллап келгенинин түңнелинде 1979 чылдың планын комбинат хүүсаа бетинде—декабрь 1-зе күүседикеп.

Ажыллың чедишкиннинг болурунга будүрүлгезе социалистиг чарышты дээштиг, коллективте кижизидилге ажылын, техниктиг өөредилгени организастааны улуг идиглиг болуп турар. Комбинатта слесарьларның хөй кезии аныяктар, оларның ажылынга дузаны көргүзери чугула. Мергежилин бедидери-биле комбинат слесарьларны ангы-ангы хоорайларда курстарже чорудуп турар. Ынчангаш ажылчыннар боттарының техниктиг билиин, разрядын бедидер аргалыг. Оон уламыдан кижилерниң ажылы будүрүмчелиг, күш-ажылдың будүрүкчүлүү бедик болуп турар.

Цехтер аразында социалистиг чарыштың түңнелин ойлаанда үндүрерде оон негелделерни шыгыы сагып, цех бүрүзүнүң көргүзүглерин самбырага азып турар. Эртken чылдың түңнели-биле аныяк специалист А. Д. Дроздовтуң удуртканы садыг-технологтуг дериг-хереселдер цеги бирги черии алган. Цехтиң коллективи продукцияның сайгарарының чыл планын ноябрь 25-те-ле күүседикеп болгаш чыл төнчүзүнге чедир пландан ажыр 22,3 мун рубльдиң продукциязын немей сайгарган.

Коллективте онаашкан ажылынга харыысалгалыг, эки ажылдап турар мурнакчылар хөй. Слесарьлар Николай Мизев, Геннадий Фролов олар ай саныла планның ортумаа-биле 140—150 хуудан кудулатпайн турарлар. Оларның кайызы-даа 6-гы разрядтыг, ажылын эки билир. Аныяк ажылчын Николай Мизев хөй-ниити даалгазын эң сеткилдии-биле күүседип турар. Коллектив анза улуг бүзүрелди көргүзүп, профэвилел комитединиң даргазынга соңгуп алган.

Амгы үеде септелге-монтаж комбинадының коллективи В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюнга төлептиг ужуражыр дээш бедик көдүрлүүшкүнүт ажылдап турар. Оларның бедиткен социалистиг хүлээлгезинде көрдүнгени—Ленинчи юбилейге чедир 5 айларның будүрүлге планын бүрүн күүседири.

Хүлээлге күүсеттинер дээрзинге олар быжыг бүзүрелдиг. Комбинаттың цехтеринде социалистиг чарыш кыптыккан. Чарыштың мурнуку одуруудада база-ла садыг-технологтуг дериг-хереселдер цеги. Цехтиң коллективи амгы үеде февральдың планын күүседиринге чоокшулаан. Чарыштың тиилекчилери соодукчулар слесарьлары Н. Мизев, Г. Фролов, слесарь-сантехниктер П. Захарчук, Н. Булычев, деңзи слесарьлары А. Мокиенко, И. Гребенкин болгаш оон-даа өскелер бирги кварталдың планын доозарынга чоокшулаан, үеин мурнап ажылдап турарлар.

Ю. ЕГОШИН.

КОМИССИЯ ХУРАЛДААН

Дүүн СЭКП обкомунуң хуралдаар залынга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге соңгулдалар талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының хуралы комиссияның даргазы Л. К. Ооржактың даргалаашкыны-биле болуп эрткен.

«Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге соңгулдаларга белеткелдиң Кызыл хоорайда чоруп турарының дугайында» дыңнадыгны улус депутаттарының хоорай Соведининг күүскомунуң секретары Е. В. Мосийко кылган.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининг депутаттарынга кандидаттарны бүрүткээри Кызылда чогуур хуусаазында доозулган, ам кандидаттар соңгукчулар-биле ужуражып турар. Ол ужуражылгаларның план-графиги тургусталган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге соңгулдалар талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының кежигүнү Ч. С. Монгуш Кызыл хоорайның соңгулда участоктарынга болгаш округтарынга кылып чоруткан хынаалдаларының түңнелининг дугайында дыңнадыгны кылган.

Төп соңгулда комсеязының хуралынга оон кежигүнерни Д. М. Саваильный, А. В. Фомин одаар боттарының кылган ажылдарының дугайында дыңнадыгны кылган.

Түңнелинде Д. К. Ооржак чүве чугаалаан.

Соңгулдаларга уткуштур

ОРГАНИЗАСТЫГ ЧОРУП ТУРАР

Политиктиг чугула кампания —РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге, улус депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулдаларга белеткел ажылдары Бай-Тайга районда канчаар чоруп турарын чугаалап бээрин бистиң корреспондентивис улус депутаттарының Бай-Тайга райкүүскомунуң секретары Д. Д. Данзын-оолдан дилээн.

Соңгулда болур дугайында Чарлык үнген соон дарый, анаа белеткел ажылдарын эгелээн бис. Чугула кампанияны база анаа белеткел ажылдарын бедик деңнелге эрттирер сорулга-биле кодээ Советтерниң күүском даргаларының, секретарьларының семинар-хуралдарын эрттиргеп. Округ комиссияларын ой-шаанда тургускан, шупту сес участок бар. Район Совединге 70, кодээ Советтерге 140 округ тургустунган.

Агитпунктуларның ажылынга хамаарыштыр чугаалаарга мындыг: сес агитпункт бар. Оларның аргелекчилери-биле семинарларны эрттиргилээн. Агитпунктуларда ажыл бо хүннерде хайныышкынныг. Лекторлар, пропагандистер Совет Конституцияга, СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 ч.) Пленумунга болгаш өске-даа темаларга хамаарышкан лекция, беседаларны чон ортузунга номчуп турар. Бүгү-ле агитпунктуларда соңгулдаларга эң баштай киржип турар кижилерге тускай кежээлерни организастап турар. Агитпунктуларның иштң-даштының дериг-каасталгазы үениң негелдезинге бүрүн дүгжүп турар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге болгаш чер-чер Советтеринге депутаттарга кандидаттар депшидилгезинин хуралдары районнуң бүдүрүлгелеринге, күш-ажылчы коллективтеринге бедик көдүрлүүшкүннүг эрткилээн. Эрге-чагырганың дээди органынга депутаттарның кандидаттарынга чон партия, совет органнарының ажылдакчыларын, бүдүрүлгенин мурнакчыларын, төлептиг кижилерни депшиткен. Чижээ, бистиң мурнакчыларывыс «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазының саанчызы А. Билчейге, «Мурнакчы» совхозтуң хойжузу Б. Очур-оолга, «Бай-Тал» совхозтуң хойжузу Д. Хертек оларга улуг бүзүрелди илередип, Тыва АССР-нин Дээди Совединге депутаттарның кандидаттарынга адаан. Район, кодээ Советтерге депутаттарның кандидаттарынга соңгукчулар мурнакчыларны депшиткен.

Соңгулдаларга белеткел ажылдары районда, нинтизибиле организастыг чоруп турар. Бай-Тал, Тээли суурларда ол талазы-биле ажыл эки дээрзин демдеглээри чугула. Депутаттарга кандидаттар-биле ужуражылгалар бо хүннерде чоруп турар. Бо чугула кампания үезинде чер-черге чорудар масса-политиктиг ажылдарның планын парткомнар, кодээ Советтер тус-туста тургускан. Чоокку хүннерде районнуң бүгү аныяк соңгукчуларының хуралын эрттирери көрдүнген, ам анаа белеткел ажылдары чоруп турар. Ынчангаш бир демниг ажылдап тургаш, бо чугула кампанияны бедик деңнелге эрттирери —бистиң хүн бүрү ажылывыста кол сорулга.

ЭЭЛЧЕГЛИГ ҮНҮҮШКҮН

«Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ынай экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның докладын амыдыралга боттандырар сорулгага дүүштүр тускай ажылдап кылган хемчеглерниң планын өзүгаар чон ортузунга кижизидилге ажылын СЭКП Бай-Тайга райкому чорудуп турар.

Партия райкомунун болгаш районнуң күүсекчи комитединиң харыысалгалыг ажылдакчыларының киржилгези-биле «Тээли» совхозтуң төвүнге болгаш Найырал салбырга база Тээли суурга проффбелүктүң үнүүшкүнүн чоокта чаа организастаан. Ол ажылды соңгулдаларга үткуштур организастаан. Чоннуң чурттан турар черинин ажыл-биле кижизидилге ажылын хөй талалыг чорудуп турарын бюродан демдеглээн. Ылаңгыя «Тээли» совхозтуң Найырал салбырындан «Хадыңчыгаш», «Дүжүт», Тээли суурдан «Отчугаш», «Хөллер» болгаш оондаа өске агитквартираларны адап болур. Оларда чурттакчыларның хуралдарын ой-шаанда эртирип, аңаа кижизидилге ажылы-биле хөлбашкан чугула айтырыгларны көлүрүп, школачыларның өөредилге-кижизидилгезиниң байдалын сайгарып турар. Агиткварталдарның ажылында кол чүүл — В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюн толептиг үдүүрүп, ооң баштыңчының ажыл-чорудулгазын, ооң допчу-намдарын өөренип турары болур.

Чоннуң чурттап турар черинин ажыл-биле кижизидилге ажылында четпестер ам-даа бар. Чамдык агиткварталдарның девискээринде кайда-даа ажыктыг ажыл кылбайн турар, арага-дарыже хандыгар ийи-чангыс кижилерниң баюу идеэзи.

Тээли суурда назы четпестер ортулунда кижизидилге ажылы чогуур деңнелде тургустунмаан. Кежээки үеде угруглариың будумчуларга, Культура бажыңынга чурум үрей бээр чоруктары хаая эвес. Ада-иелерниң талазындан оларны ооктамал хайгаараалга албайн турары канчаңда таарышпае.

Эдип чаззаар күш-ажыл лагерищден келген кижилерни ажылга быжыглап, үүлетка тургускаш, оларның-биле кижизидилге ажылын доктаамал чорудуп, хайгаараалга алыр талазы-биле районнуң иштики херектер кылдызының четпес ажылдап турарын партия райкомунуң бюрозу айыткан.

Б. БАРБА.

Малчынга дузалашкан

«Торгалыг» совхозтуң Чоза хойжу бригадазының малчыны Балдан Киров ында мурнакчы малчынарының бирээзи. Амгы үеде ооң коданында төрүүр 350 баш хой бар. Хой кидиң түлүк оолдап эгелээн. 205 хураган онча-менди алдынган. Хой оолдаашкыны уламчылавышаан.

Од бо чылын төрүүр чүс хойга онаалтыр 98 хураганны онча-менди алырын болгаш бир хойдан 2,6 кг дүктү кыргып алыр деп созуп берген.

Н. ДАМДЫН.

«Шынга» харыы

АЖЫЛДАП ЭГЕЛЭЭН

Эрткен чылдың декабрь 2-де бистиң корреспондентивис К. Экер-оолдуң Кодээнин культура айтырыгдары рубриканың адаанга «Ыт кагар ыяжы чок» деп эгелиг чүүлү парлаттынган.

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары Т. Ш. Сарыгларның тус түүлге хамаарыштыр редакциягa дыңнатканы болза:

СЭКП райкомунуң бюрозунга солунда бижиттинген чүүлдү сайгарып, чугаалашкан. «Сүт-Хөл», Карл Маркс аттыг, «Хөндергей», «Чыраа-Бажы», «Октябрь 30 чылы» совхозтарның культура одагларын одаар чүүлдер-биле хандырбааны дээш Суг-Аксы, Ийме, Хөндергей, Баян-Тала кодээ Советтериниң күүскомнарының даргаларынга партия талазы-биле хемчеглер хүлээткен.

Амгы үеде районнуң культура одаглары одаар чүүлдер-биле четче хандыртынган, доктаамал ажылдап турар.

ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧУКТЕ

ОКЕАНДА ЭЭЛЧЕГ

Ыраккы Чөөн чүктүң далай пароходствозунуң ишчилери В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чылының будүүзүнде камнап алган одаар чүүлү-биле ний хүн дургузунда ажылдаар деп шиитпирлээн.

«Чурукчу Иогансон» теплоходтуң коллективи беш чыл планның апрель 22-де күүседир деп шиитпирлээн. Челен суноларның экипаждары боттарынга ынчаар ынаылыг сорулгаларны айтып алган.

Н. МОИСЕЕВ.

Владивосток.

КЫШ ШАПТЫК БОЛБАС

Камчатканың дошкун кыжы фермалар ажылдакчыларынга мал ажылының продуктулуун бедидеринге шаптык болбайн турар. Области эки коргузугну чедип алган «Пограничный» совхозтуң саанчызы Л. Черикова бо хүннерде инек бурузүнзең хонукта 14 килограмм сүттү саап ап турар.

Ол чартык ортулукка тос айлар дургузунда үргүлчүлээр кышкы үеде малдың тургузу ажалда-чемгеридгезин совхозта билдидии-биле организастаан. Мал чемнериниң белекелчилери сигении, силосту, сиген залганың четчири-биле белеткээнер. Мал рационунга хоолулуг холуксаа база кирер, ооң составында: балык артынчызы, үүрмектеттинген сиген, чемиң-дазылдыглар, шишкинди. Кыштаглаашкынның баштайгы үш айында инек бурузүнден немей алдынган сүт 150 килограммдан ашкан.

Мурнакчы совхозтуң дуржулгазын, эртемнин чедишкиннерин Камчатканың бүгү малчынарының өөренип непередип турар. Олар, чижээлээрге, тараанны малга бээринии мурнунда изиг сүттә шыгылар дугайында эртемденнериниң сүмезин чедишкинниг шингээдип ап турарлар, ынчаптарга тараага чигир арбылай бээр, ол болза малдың продуктулуунга чаагай салдарлыг.

М. ЖИЛИН.

Камчатская-Петропавловск.

КАҢДААШКЫНГА УДУР

Приморье крайның эң улуг кодээ ажыл-агыйлыг районнары болур Уссурийский болгаш Октябрьский районнарының совхозтарынга болгаш колхозтарынга кандаашкын ам коргунчуг эвес. «Уссурийскводстрой» трестиң мелиораторлары беш миллион кубометр суг чыглыр суг мөөнүзүшкинни ажыгладга киргеннер.

Күчүлүг насос станциялары сугну культурлуг одарларже болгаш огородтарже дамчыдыр.

Ынчыг ынаылыг суг мөөнүзүшкиннерин дериир — Приморье мелиораторларының бо беш чылда чугула сорулгаларының бирээзи. Трестиң коллективи чыл тенчүзүнге чедир Пуховодза болгаш Кролевщызы кылымал хөлдерниң түлүүн доозар деп турарлар. Олар түс бүрүде 15 миллион кубометр хемчээлдиг. Олардан алдынган суг рис болгаш ногаа шөлдерин хандырар.

А. ГУЛЯНСКИЙ.

Уссурийск, Приморье край.

ТАЙГА ӨҢНҮКТЕРЛИГ

Тыныаны болгандыр турар аргалар сагыш чөвангыр өңнүктерлиг апарган. Ол болза түс черниң школаларының өөренчилерин-дир, олар чеди школа десничествolары кылдыр каттыжып алгылаан. Боттарының коллективтерине олар «Арга республиказы», «Мыйгак-хараган» болгаш оондаа өске чараш аттарны тывысканнар.

Ам безин олар хөйну кылып четтигипкеннер. Хөөрай кварталдары-биле түүлүп кирип келген бажың бежеп гектар хире аргаларны ушкан болгаш кургай берген ыяштардан аштап арыглаан. Ол девискээрлер ам Тынданың чурттакчыларының дыштанырынга ынак черлери болу берген.

Ыяш ажыл-агыйының аныяк дузалакчылары хөөрайның ногаан кааспалгазын аныы-бүрү болдурар деп шиитпирлээнер. Амурнуң дуржулга станциязының дааргазы-биле ийи чүс ажыг кааспалганы ыяштарын болгаш чалаа үнүштерин Тындага чанчыктырып өөтүрүп-биле тарып олуртканнар. Чурт солуп келген үнүштер хөөрай чөөгүнүң болгаш хөөрайның ногаан үлүндектерин ээлээрлер.

Арганың өңнүктери пропагандистериң родзон база боттарынга ап турарлар: олар түс черниң бойдузунуң дугайында лекцияларны БАМ түзүүнга келгеннерге номчуур деп шиитпиидээннер.

А. КРИВЧЕНКО.

Тында, Амур область.

ЧЕДИДЕН ЧЕДЕНГЕ ЧЕДИР

Лаврентия болгаш Лорино суурларга чоруп чораан Магаданның аас чогаалы чыыр экспедициязы эрте-бурунгу чүкөт болгаш эскимос танцыларның, ырларның, аллнарның эң хөөрай хевирлерин чыып алган.

Ол черлерниң чурттакчылары Кылыкы Соңгу үүктүң улустарының чуртталга, амыдыралын көргүскен танцы сценаларын күүседир уран мергежилиниң талазы-биле алдарлыг турлардар.

Үк черниң чонунуң национал хевирлиг уран чүүлүнге ынакшыл чүс-чүс кижилерни сценаже үнүргөн — улусчу чогаалылганың хөөчүннарыдаа, эң аныяк күүселикчилерни-даа. Коллективтерниң дыка хейүнге үлүсчу деп аттарны тывысканнаан.

Г. КРАСНОГОР.

Магадан.

ҮЕЗИ КЕЛБЭЭН БЕ?

Солчур суур сөөлгү чылдарда өзүп, сайзыравайн, чаагайжыттынмайн турарының дугайында солунүүн номчукчуларының чагаазы редакцияга келген. Ону тодарадып, сайгарып көргеп.

1949 чылда маңаа колхоз тургустунган, 1976 чылда ол совхоз болу берген. Бежен чылдардан алдан чылдарның эгезинге чедир суур шапкынымбиле өскен. Школа, эмнелге, клуб, ясли-сад, магазин, чунар-бажың, чурттарга бажыңнары болгаш өске-даа тудуглар туттунган, кудумчулар чаагайжыды кылдынган. Суурну электрижиктеп болгаш радиожуткан. Хөй-ниитиниң күжү-биле сесерликти тарып олуртканнар.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазактың хүн бүрү сөглөп салыышкынының аңызында аът өртээр өртеп турбазы дазыр довуга амгы үениң суурну өзүп үнген. Сагланың көшкүн чоралап араттарының амыдырал, чурттарлагазы үнезиниңбиле өскерилген. «Коммунизмче орук» совхозтуң экономиказы хөгжүп, материал-техниктиг баазазы чыл келген тудум-на экижип, ажылчыннарның амыдыралының деңнели, культуразы, билиг-мергежили бедии орарын сан-чуragайлар бадыткап турар. Будурүлгенин мурнакчыларының саны өскен. Оларга малчынар Ленин болган Октябрь Революциязы орденнериниң эдилекчизи Монгуш Намбар-оол, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эрдилекчизи Донгак Аяйбан, Тыва АССР-нин алдарлыг малчыны Монгуш Калга-оол, Күүлер Дыртыжынай болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Солчурнуң ажыл-ишчилериниң дыка хөй оолдар, кыстары оттумак болгаш дээш өөредилге черлерин доозан, улус ажыл-агыйының ажызбүрү адырларында чедишкиннинг ажылдап чоруурлар. Оларның аразында ажылчыннар, башкылар, эмчилер, эртемденнер, кодээ ажыл-агыйның специалистери бар.

Амгы үеде совхозтуң ажылчылары онгу беш чылдың соөлгү чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг күлөөлгелерин күүседир деэш кызымак ажылдап, ылаңгыя ниитиниң малын кыштан хүр ажырар, ооң чаш төлүн менди доруктуруп алырынче код кичээнгейни салып, кызымак ажылдап турарлар болду.

ДЕЛГЕМ, ЧЫРЫК БАЖЫҢНАР ХЕРЕК

Совхозтуң ажыл-ишчилериниң дыка хөй оолдар, кыстары оттумак болгаш дээш өөредилге черлерин доозан, улус ажыл-агыйының ажызбүрү адырларында чедишкиннинг ажылдап чоруурлар. Оларның аразында ажылчыннар, башкылар, эмчилер, эртемденнер, кодээ ажыл-агыйның специалистери бар.

Амгы үеде совхозтуң ажылчылары онгу беш чылдың соөлгү чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг күлөөлгелерин күүседир деэш кызымак ажылдап, ылаңгыя ниитиниң малын кыштан хүр ажырар, ооң чаш төлүн менди доруктуруп алырынче код кичээнгейни салып, кызымак ажылдап турарлар болду.

Эртем болгаш техниканың хөгжүлдези

КАЭЛАБА — КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙГА

1929 чылдың июньда, Көдээ ажыл-агый эртемнериниң Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязы (КАЭЛАБА) чаа тургустунуп турда, аңаа чүгле 11 институт кирген. Ам КАЭЛАБА-ның болгаш ооң чер-черде салбырларының составында 300 ажыг эртем албан черлери, ооң иштинде 125 институттар кирип, оларда муң-муң эртем ажылдакчылары хаара туттунган. Академияның институттары болгаш дүржүлга станциялары бодунуң эргезинде 3 миллион гектар хире черлиг болуп турар.

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге КАЭЛАБА-ның кирип турар салыышкының дугайын Көдээ ажыл-агый эртемнериниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының бирги оралакчы президентизи Алексей **СОЗИНОВ** ПМА-ның корреспондентизи Анна **КАССИРОВАНЫҢ** дилээ-биле чугаалаан:

— Көдээ ажыл-агый эртемнериниң Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязы көдээ ажыл-агыйның агар болгаш ол шыкаш перспективалыг айтырыгларын шинтпирлээрин хүлээндиргеп, эртем албан черлериниң база эртемденнериниң ассоциязызы кылдыр тургустуунуп келген. Ынчаарга ооң тургустунган үезин Советтер чуртунуң экономиказының хөгжүлдезинде чугула эргилделиг үе-биле капсырлашкан. Көдээ ажыл-агыйны коллективизастаарының ленинчи планы боттандырары чогум-на ынчан эгелээн. Төөгүге ындыг дүржүлга чок турган төлээде, ол чорук эртемденнериниң күженишкиннерин мобилизастаарын негеп берген. Ынчангаш академия көдээ ажыл-агый эртеминге чаа школаларның хевирлеттинип тургустунар черн апарган. Бо талазы-биле ачы-хавыяа хамыктың мурнунда КАЭЛАБА-ның баштайгы президентизи Н. И. Вавиловка онаажым турар. Ол улуг эртемден болгаш салым-чаяанныг организакчы турган. Үнүп ажылының, генетиканың, селекциянын биохимияның талазы-биле хөй-хөй сорулгаларны академияга ооң ажылдан тургап үезинде шинтпирлээн. Бодунуң чугула ужур-дузалыы бөгүнде-даа хевээр артып турар дыка хөй эртем ажыдыышкынарын кылгылаан. Культурлуг флораны өөренип көөрүнүң, чаа хевирлериниң синтезинің аргаларын ажыдарының болгаш оске-даз чүүлдерниң талазы-биле чайыналчак ажылдарыы чугааларгала четчир.

Делегейде калбаа-биле билдингир апарган совет селекция эртеми чогум-на Вавиловтун болгаш Мичуринниң идеяларының салдары-биле кыска хуусаада өзүп үнген. Яндыбүрү агаар-бойдус байдалдарыга таарыштынган дыка хөй чаа уксаларлы, хевирлерни болгаш угланышкынарны остүрүп алырының аргазы берген малдарның эртем селекциязын ажылдап кылганың демдеглээри күзенчиг. А чараа, сап, гельминтостар дээн ышкаш, улус ажылагыйынга канчаар-даа аажок улуг когарадлы чедирип турган ыдыг цептерецтей аарыглар ам богүн мал ажылында шүүт чок болган, ол дээрге КАЭЛАБА-ның академиктери К. И. Скрябин биле С. Н. Выщелесский оларның ачы-хавыязы-дыр.

Колдуунда чаа эртем —чер ажылының механиказын база тургускан. Үүрмек тараачын ажыл-агыйларга үндезилеттинген делегей практиказының мурнунда ажыглап турган чүүлдериниң принципиалдыг ылгалыш турар көдээ ажыл-агый машиналарын тургузар талазы-биле ажылды ол эртеминиң ачызы-биле аайлап таарыштырган.

— **Эртеминиң ол чедиишкиннерин бүдүрүлгеге канчаар шинтээдип турарыл?**

— КАЭЛАБА-ның эртемденнери көзээде-ле көдээге социал-экономиктиг чаартыдгаларның төвүнге туруп, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинің өйү келген айтырыгларын шинтпирлээринге ооң ажыктыын бедидиринге колхозтарны болгаш совхозтарны организастыг быжыглаарынга калбаа-биле киржип келген.

Ада-чурттуң Улуг дайынының аар-берге чылдарында безин академия бодунуң ажылын соксатпайн турган. Улус ажыл-агыйынга амыдыралчы эргежок чүгула сорулгаларны көдээ ажыл-агый эртемни шинтпирлээрин үргүлчүлевишаан турган. Ортаа Азияга болгаш Зауральеге чигир будүреринің баазазын кыска хуусаада тургускан, камгалалга эргежок чүгула чиг-этти алырының оруктарын тыпкан, чаа районнарга мал ажылын дүрген хөгжүдерининг чамдык айтырыгларын база өске-даа хөй-хөй чүүлдерни шинтпирлээн.

Күр болгаш курукка черлерни шинтээдип алганы Совет чуртун амыдыралынга чайынналчак арын болган. Аңаа база-ла эртемденнериниң коллективи академик А. И. Бараевтиң удуртулгазы-биле чер ажылының хөрээн камгалалдыг системазын кыска хуусаада ажылдап кылган, чүге дээрге классиктиг система ол районнарга таарышпас болган.

СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) Пленумунга идип үндүрген идеялар көдээ ажыл-агый эртеминиң бүгү-ле чугула кезектеринің, ооң иштинде генетиканың, цитологияның, биологияның, эволюцияның болгаш хевир тургустунарының теориязының шинчилелдерни хөгжүдеринге, а ол ышкаш алдынган эртем түңнелдерин будүрүлгеге шинтээдиринге чазгай салдарны чедиргеп.

Хөй-хөй совет эртемден-селекционерлерниң аттары бистиң чуртувустуң ырак даштында-даа билдингир апарган. КАЭЛАБА-ның академиктери П. П. Лукьяненко биле В. Н. Ремеслонуң тургусканы күзүн чажар кызыл-тастың Өзек чок—1 болгаш Миронов—808 деп сорттары чүгле бистиң чуртувуста калбаа-биле нептерээн эвес, харын Чехословакияда, Болгарияда, Румынияда болгаш Югославияда база тарап нептерээн. Ол-ла сорттар болганда, олар күзүн чажар кызыл-тастың делегей стандарты болу берген. Ол-ла сорттар өске чаа сорттарны остүрүп үндүрериниң үндезини болган. Оларның аразында шала чоддак сыптыг кызыл-тастар улуг ужур-дузалыг болуп турар. Тараалап ажылагыйның продуктулуун бедидеринге чугула рольду ойнап турар арбайның, кукурузаның, кок-тараанын болгаш оске-даа тараа культураларының чаа сорттарын база хайнактарын тургускулаан. Мироновскиде кызыл-тас селекциязының база үрезин ажылының эртем-шинчилел институдунуң өстүрген сорттары безин чуртка 1 миллиард 600 миллион рубльдиң экономиктиг ажыг кижи боттарының негелдерин чедип алыр дээш ажылын соксаткан.

(ПМА).

ДАШТЫКЫДА

АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГА ПРОГРАММАЗЫ

БЕРЛИН (СЭТА). 1980 чылда республиканың улус ажыл-агыйының хөгжүлдезининг планын Герман Демократтыг Республиканың үлетпүр будүрүлгелериниң, көдээ ажыл-агый кооперативтериниң, эртем-шинчилел албан черлериниң коммунистери ажыл-чорудулганың программазы кылдыр адап турар.

Чурттуң бүгү-ле партия эге организациялар ында коммунистер партиянын салган сорулгаларын чедип алырының аргаларын, массалыг политиктиг ажылды идепкейжидиринин тодаргай планнарын ам чугаалажып турар. Камнап алдынган хереңгилериниң болгаш материалдарының дузазы-биле продукция будүрериниң чыл планын ажыр күүседир — күш-ажылчы коллективтериниң хөй санныг эгелекчи саналларының бирээзи ол-дур.

Чижээ, Берлинниң Трептовта электроаппаратура комбинадының партия организациязы бо чылын күш-ажылдың будүрүкчүлүүн 9 хуу немей бедидерин, үлетпүр будүрүүшкүнүнүн немей өзүлдезин 7,9 хуу кылдыр ханызарын төлевилээн.

Үлетпүр будүрүлгелериниң күш-ажылчы коллективтеринде партия бөлүктериниң дайынчы арга-шинээн, будүрүлге планнарын күүседир дээш партияның кежигүн будүзүнүн харыысалгазын бедидеринче коммунистер онза кичээнгейни салып турар.

ВАРШАВАГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

ВАРШАВА.(СЭТА). Социалистиг чурттарның тайбың камгалалының комитеттериниң төлээлекчилериниң консультативтиг ужуражыышкыны Варшавага болуп эрткен. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң президентизи Р. Чандра аңаа киришкен.

Делегей байлалының чугула айтырыларын ужуражыышкының киржикчилери чугаалажып, тайбының национал комитеттериниң ажыл-чорудулгазының болгаш келир үеде планнарның дугайын дыннатканнар.

Империализмниң агрессчи политиказының уламнадан делегей байлалы чидигленгенин, боо-чепсекти күженишкинниг эңдере будүрүп турарын, дүшкүүрлүг чоруктуң болгаш месилдежишкиннерниң чаа дөстеринің тургустунуп келгенин, өске күрүнелерниң иштики хереқтерин холгаарлаар дээр оралдажыышкыннарның барын дугайты социалистиг чурттарның делегациялары сагыыдырал илергейлээн.

Удурланыышкынның массалыг кампанияларының аргазы-биле улустар болза, империалистиг бөлүктерниң боо-чепсекти эңдере будүрер чоруун болдурбас, ортумак ыракшылдың чаа америк ракета-ядролуг чепсээн будүрер болгаш Барыын Европаның чамдык чурттарының девискээрлеринге сайгара тургузар дээн НАТО-ның планнарынга моондакты тургузуп, чепсегленишкинни долу болгаш бүгү-нийти дүжүрериниче оруктү ажыдып шыдаар дээрзинге бүзүрел илергейлеттинген. Ужуражыышкынга оңзалап демдеглээнин бүзүлаар алырга, тайбың болгаш дүшкүүрлүг чоруктү чавырылдырарының политиказын уламчылдар дээш демиселге онза идепкейлиг болур чорукту делегей байдалы негеп турар.

АКШ. Американың Каттышкан Штаттарының ажылчыннары чаа коллективтиг нерээлерни чарар дээш демиселин үргүлчүлеп турар. Чижээлээрге, Чикаго хоорайның автотранспортчуларындан 11 муң ажыг кижи боттарының негелдерин чедип алыр дээш ажылын соксаткан.

ЧУРУКТА: ажыл соксаткан транспортчулар.

ЮПИ —СЭТА-ның фотозу.

ӨСКЕРЛИКЧИ ЧОРУКТУҢ ОРУУ-БИЛЕ

ТРИПОЛИ. «Садаттың ёзуруум арабтарның национал эрге-ажыктарын садарының оруу-биле база бир базымны кылган» — дей. Ливияның «Аль-Фаджр аль-Джадид» солуну бижээн. — Израиль-биле бодунуң харылзааларын экижиктининн дугайын медеглеп, элчин черлерни солчуп база араб чурттарның дайзыны-биле агаар, кургаг чер болгаш суг оруу-биле аргыжылганы ажыктаан. Садат Палестинаның араб улузунуң бодунуң дүрүм ёзугаар эргелери дээш демиселиниң эрге-ажыктарындан шуут-ла ырбап, өскерилген».

Америк империализм-биле, израиль дайынзырактар-биле болгаш делегей реакциязы-биле чүдек-бужар сүлчээде киртен египет президентинин дүжүп берикчи политиказын буруу шаварынче араб делегейниң бүгү депшилгелиг күштерин бо солун кыйгырган.

Чаңгыс талалыг египет-израиль сүлчээге удурланыышкынның массалыг чыскаалдары Триполиге, Бенгазиге болгаш Ливияның өске-даа хоорайларынга болган.

* * *

ГАВАНА. Египеттиң болгаш Израильдиң аразында дипломаттыг харылзааларны тургусканы Чоокку Чөөн чүктe дүшкүүрлүг чоруктү күштелдирериниге чедирер. Бо дээрге арабтарга удур улганган чаа согуушкун-дур деп. Африка, Азия болгаш Латин Америка улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының Гаванада неперетеркен мелеглелинде чугаалаан.

Садат дээрге Чоокку Чөөн чүкте чаа америк жандарм болу берген деп ол документиде онзалап демдеглээн. Каттышкан Штаттар Садаттың холубиле палестин улустуң болгаш израиль национал шимчээшкининиң удурланыышкынын сый шаварын кызыдып, Чоокку Чөөн чүк болгаш Африка чурттарының национал-хосталгалыг шимчээшкининге кыжанып турар.

Палестин улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазын күштелдиринче, делегейниң бо девискээрининде империализмниң кем-буруулуг планнарын сойгалап илередиринче, дерзин кэмп-дэвид дутуржулгазынга удур демисежиринче делегейниң бүгү-ле депшилгелиг күштерин Африка, Азия болгаш Латин Америка улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының организациязы кыйгырган.

(СЭТА).

ГЕРМАН КОМПАРТИЯНЫҢ НЕДЕЛЯЗЫ ДООЗУЛГАН

ДЮССЕЛЬДОРФ. (СЭТА). Герман компартияның чаңчылчаан неделязы Германияның Федеративтиг Республиказында доозулган.

Ортумак ыракшылдың чаа америк ядролуг ракеталарын барыын-герман девискээрге тургузарынга удурланыышкының массалыг митингилери болгаш чыскаалдары Германияның Федеративтиг Республиказының ажылчын аңгыының эң улуг төптеринге — Гамбургка, Дюссельдорфка, Дортмундуга, Мюнхенге, Ганноверге, Штутгартыга, чурттуң өске-даа хоорайларынга болуп, хемчеглер эрттирип турарының үезинде ажылчы чоннарның амыдыралчы эргежыктарын камгалаар дээш Герман компартияның демиселинин программазын болгаш алыс сорулгаларын чоннуң калбак бөлүктеринге таныштырган.

Герман компартияның неделязының программазының талазы-биле хемчеглерге СЭКП ТК-ның кежигүзү, партияның Москва область комитединин бирги секретары В. И. Конотоп башталыр СЭКП-ниң делегациязы киришкен.

ТАЙБЫҢГА БОЛГАШ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУККА КЫЖАНЫП ТУРАР

КАБУЛ. (СЭТА). АКШ, Кытат, Египет, Сауд Аравия болгаш реаксылыг өске-даа күрүнелер афган хөлезилекчилерни күжениишкининг деткип турар. Каттышкан Штаттарның болгаш ооң эвилелчилериниң, ол ышкаш Кытаттың, Пакистанга ажыы-биле көргүзүп турар улуг шериг дузаламчызы чүгле АДР-ге удур уланмаан болуур ийин. Бүгү девискээрге тайбыңга болгаш айыыл чок чоруккa ол хора чедирип турар. Индий океанда, Персид мугудлугунда болгаш Чоокку Чөөн чүкте америк шериг күчүзүн немей өстүрүп турары бүгү ислам күрүнелерниң, ылаңгыя Ираниың национал хамаарышпас чоруунга кыжаныр турар.

Ол дугайын Афганистан Демократтыг Республиканың даштыкы хереқтер министри Шах Мухаммед Дост афган болгаш даштыкы бөлүк журналистер-биле Кабулга чугаалажып тура медеглээн.

ССРЭ-ниң ак сеткилдиг дузаламчызын, ол ышкаш акыдүмна социалистиг чурттарның болгаш бүгү делегейниң найыралчы чурттарының деткимчезин база эп-сеткил каттыштырылгазын Ш. М. Дост бединдеп министр дыннаткаш, ооң чылдагаанын тодаралын чугаалаваан. Частыышкынның түнелинде нефть дамчыдылгаларының бирээзинге ёрт хыл үнген, ону коңчуг дүрген өжүрген.

* * *

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Чуртуң төөгүзүнде бир-ле дугаарында болган президент сонгуулалыга бадылаашкыннарны саналары Иранда үргүлчүлеп турар. Баштайгы сан-медээлер ёзугаар алырга, бадылаашкыннарның эң хөйүн — санаттынган 8 миллиондан 7 миллионну — Иранның экономика болгаш сан-хөө министри Бани Садр алган болган.

Ираниың болгаш Каттышкан Штаттарның аразында харылзааларда шинтпирлеттинмээн дыка хөй айтырыглар бар деп Парижтиң «Матэн» солунунуң айтырыгларынга харыылап тура Бани Садр медеглээн. Ынчалзажок америк туттурганнар дугайында айтырыгны барык шүүт шинтпирлээн турып болур, ында улуг бергелер чок, ол дээрге ийнги чергениң хереэ-дир деп, ол чугаалаан.

ИРАНДА БОЛУУШКУННАРГА ХОЛБАШТЫР

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Тегеран радиозунуң дыннатканын ёзугаар алырга, иран арге-чагыргалар биеэки шах-хааның иран улуска удур кемниг үүдедиглеринге хамаарышкан документилерни белеткеп болгаш херечи өчүктери чыын турар.

ПАРС агентилелдин дыннатканы-биле алырга, Ираның нефть министри Моинфар медеглел кылган, бир эвес Япония Каттышкан Штаттарның иран революциязы экономика талазы-биле боой тулар дээш планнап турар хемчеглериниге киржириниге чепшээрежинтер болза, бистиң чуртувус аңаа нефтини сатпас деп чугаалаан. Хүн бүрү 600000 баррельден хөй нефтини садып албышаан, ам Япония Иранган нефть садып алырындан дыка улуг хамаарылгалыг болуп турар. Япония Вашингтондан хамаарылга чок болгаш бот-тускайлаң политиказы чорудуп турар дээрзин ол болу бүзүредир ужурдут деп, министр чугаалаан. Хүзестан дээр мурнуу талакы иран можуга ийи нефть дамчыдылгазынга частыышкын болган чедеп бээрге, аңаа-даа соок хөөн-биле ону хүлээп алган. Совет Эвилелиниге удур АКШ-тың экономиктиг дайынынга болгаш Москвага Олимпиада оюннарын бойкоттаарынга каттыжып киред кылдыр эң улуг латин-америк чуртка ыйымшкын кылырындан аңгыла, америк генерал «совет кыжаныышкын» дээр хоозуң чылдак-биле агрессчи НАТО блок янзылыг мурнуу-атлантика шериг пактазын тургузарынче бразиль эрге-чагыргаларны угландырар бодалдыг барган чүвең иргеп.

Ынчалза-даа ССРЭ-ге удур садыг хемчеглериниге-даа, Олимпиаданы бойкоттаарынга-даа Аргентинаның каттыжып киредин чедип ап ыыдаваан Картериниң төлээлекчизиниң сорулгазы Бразилияга база бууран дүжер деп, «Коррейю Браазилиэнсиэ» дээр бразиль солун онзалап демдеглээн. Ынчазырга АКШ-тың киржилгези-биле латин-америк шериг блогун тургузар дээр оралдажыышкын кандыгыл дээрге, ол идеяны Аргентинада-даа, Бразилияда-даа ажыыбиле шоодуп турар деп бо солун демдеглээн.

Силерниң айтырыыңарга харыы

ЧОРУУ БҮТПЭЭН

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). АКШ-тың президентизиниң хүүда төлээлекчизи Эндрю Гудпейстерниң Аргентинага чорааны түңнел чок доозулган. Мурнуида НАТО-ның Европада каттышкан чепсектиг күштеринің дээди кол командылакчызы турган, а ам АКШ-тың Уэст-Пойнтиде шериг академиязының начальныгы генерал Э. Гудпейстерни Аргентинаның чазаанга ыйымшкын кылыр, ССРЭ-биле садыглажымышкынны кызыгаарлаар деп Вашингтонуң чарлаан хемчеглериниге каттыжып киреринче ону албадаар сорулга-биле ол чүртче чоруткан. Совет Эвилелиниге мал чеми тараны садарын хоруур деп Каттышкан Штаттарның албадаашкынынга Аргентина чагыртпайн барган. Аргентинаның Олимпиада комитеди база шак-ла ындыг турушту ээлээп, Москвага Олимпиаданы болдурбас дугайында кыйгырыгны деткиринден ойталаан.

* * *

БРАЗИЛИА. (СЭТА). Вашингтонуң төлээлекчизи Аргентинадан база шак-ла ындыг сорулга-биле Бразилияга

Конкурска киржиңер

Чаңгыс көргүзүглүг ШИИ ДЭЭШ

1980 чыл бистиң күрүневистиң болгаш Коммунистиг партияның үндезилекчизи В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюнуң, фашизмни чылча шапкан улуг Тиилелгениң 35 чылы, онгу беш чылдың доозукчу чылы база Олимпийжи чыл болгаш улусчуң чогаадылганың ийиги Бүгү-эвилел фестивалының эгелээр чылы. Совет Тываның уран чүүл болгаш культура ажылдакчылары үстүнде айыттынган алдарлыг байырлалдарны төлептиг уткуур дээш 1980 чылда бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган ажылдап турар. Культура министерствозунуң улусчу чогаадылга болгаш культура-чырыдыышкын ажылының эртем-методиктиг үстүнде көрдүнген чугула темалардан ангыда улусчу театрларның репертуарын экижидер сорулга-биле 1980 чылдың январьдан ноябрь айга чедир «Эң эки чаңгыс көргүзүглүг шии дээш» конкурсту чарлап тур.

Шиилерниң кол темазынга күш-ажылдың маадырларының овур-хевирин, совет кижилерниң амыдыралының коммунистиг мөзүг-шынарын, Төрээн чурт, тайбың күш-ажыл болгаш ынакшыл дугайын чырыдып көргүзер.

Конкурска профессионал болгаш эгелеп чоруур чогаалчылар, студентилер, школачылар, ажылчыннар, культура болгаш уран чүүл ажылдакчылары киржир. Конкурстуң киржикчилери ооң мурнунда парлалгага кирбээн чаа шиилерни республиканың улусчу чогаадылга болгаш культура-чырыдыышкын ажылының эртем-методиктиг төвүнче ийи хоолгалыг кылдыр машинага парлаткаш чорудар. Хоолгаларыны эгитпес.

Конкурстуң шаңналдары:

I чергениң шаңналы— 200 руб.

II чергениң шаңналы — 125 руб.

III чергениң шаңналы — 75 руб.

Шаңналга кирген чогаалдарны эртем-методиктиг төп садып алыр.

Бистиң адрезивис: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың 15, Республиканың эртем-методиктиг төвү.

СОВЕТ ЭКРАН 1980 ЧЫЛДА

ССРЭ-ниң Кинематография талазы-биле күрүне комитединиң даргазы Ф. Т. ЕРМАШТЫҢ чугаазы

Чээ кинематография чылы экран мастерлеринге онза утка-биле долдунган: совет кино уран чүүлүнүң тыптып келгени болгаш тургустунганы-биле адыг тудуш харылзаалыг В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюнуң чылы болгай. Бүгү улусчу бо улуг байырлалды коммунизм дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннер-биле демделгээр деп турар совет улус-биле кады кино уран чүүлүнүң ажылдакчылары чугула чогаадыкчы рапорт-биле уткуп турарлар.

Уран чүүлдүң партийжи болгаш улусчу болур дугайында ленинчи принциптерге шынчы бистиң кинематографистеривис совет кинонуң эгезин салган төөгүлүг декретке В. И. Ленинниң ат салган хүнүнден эгелээш, революстуг демиселдиң, чонуң тиилелгелериниң, делегейде бирги социалистиг күрүнениң хөгжүлдезиниң уран-чечен болгаш документалдыг төөгүзүн тургузуп келген болгаш идейлиг удурланыкчызыбиле эптеш чок демиселди чорудуп турарлар.

Амгы үе дугайымда кандыгдаа кино бисте күш-ажыл темазы-биле харылзаалыг боон турар, чүге дээрге күш-ажылга маадырның мөзүг-шынары эң-не хаяы көргүзүнер. Күр чер болгаш БАМ, Черноземье болгаш Барыын Сибирь дээрге чүгле мурнунда туруп көрбээн улуг хемчээлдиг экономиктиг программалар эвес, коммунизм тургузукчузуның характерин, ооң мировоззрениезин, политиктиг болгаш социал дуржулгазын дарганнаң турар шылгалда-дыр.

Совет кино уран чүүлүнүң өскен чогаадыкчы күүзүн чоокта чаа Киевке болуп эрткен аныяк кинематографистерниң ажылдарының бүгү-эвилел көрүлдези көргүскен. Аңаа көргүскен фильмнериң бедик уран-чечен деңнели, төөгүнүң болгаш амгы үениң чугула айтырыгларынче аныяктарның кичээнгей салыр дээш чүткүлү оорунчуг болган.

Чонунуң амыдыралының бүгү талааларын илередип турар, Барыын Сибирьниң нефть байлактарын маадырлыы-биле шинээдип ап турарын көргүскен «Сибириада» деп кино-эпопея экраннарда үнүп эгелээн. Канага болган бүгү-делегей фестивалынга ук кино жюриниң тускай шаңналын алганы ооң бедик уран-чечен талазын херечилеп турар. Бо чылдын репертуары жанр болгаш темэ талазы-биле хөй талалыы-биле онзагай. Кинога сонуургалдыглар алдарлыг звиаконструктор А. Н. Туполевтиң чогаадыкчы ажылын болгаш амыдыралының арынарын илереткен «Чалгыннэр дугайында шулуглел» деп кинону көөр. Совет авиаторларның маадырлыг ажыл-ижин көргүскен совет кинода бир янзы жанрга тыртты рган «Экипаж» деп кино база бар. «Ак сеткилдиг бараан болур» деп публицистиг фильм москва тудугжуларының дугайын, оларның чүртталга тудуун калбаа-биле тудуп эгелээнин көргүзер.

Янзы-бүрү темаларлыг болгаш жанрларлыг хөй солун киноларны көрүкчүлерге бараалгадырын студиялар планнап турар. Режиссер Ю. Солнцева «Делегей үш хемчегде» деп фильминде Урал ажылчыннарының салгалдарының дугайын чугаалап турар. Режиссер Г. Егиазаровтуң КАМАЗ-тың кижилериниң дугайында «Аъттарны кежигге орнаштас», Э. Ходжикяниның БАМ-ның аныяк тудугжуларын көргүскен чаа фильмнерни тырттырып турар. Р. Чхеидзе «Райком секретары» деп кинону тырттырып доозуп турар.

Көрүкчүлер социалистиг чүрттарның фильмнери-биле, Англияның, Италияның, АҚШ-тың, Францияның кинематографистериниң тырттырган кинолары-биле базэ таныжар.

Барыын чүрттарның чамдык фильмнери бистиң экраннарывыска озалдап үнүп турар дээн оларның хомудалдарын кижи бо-ла дыңнаар боор чүве. Бо дугайты капиталистиг чүрттарның прокат фирмалары культура солужулгазының оруунга болганчок-ла шаптык таварыштырып турар дээрзин утпаза чугула. Олар чамдыкта кады ажылдажылгадан шүүт ойталап каапкаар ийикпе, азы фильмнин өртээн хөлүн эрттир улгаттыра бээрлер. Барыын чүрттар культура солужулгазы «чаңгыс үзүке шимчээшкинниг кудумчу» кылып аар дээш оралдажып турар, өскээр чугаалазарга, чүгле боттары биске фильмнерни садар, а совет мастерлериң эки чогаалдарын садып алыр хөңнү чок дээрзин чугаалаар апаар. Реаксылыг империалистиг болүктер культура талазы-биле кады ажылдажылганы идеологтуг болгаш политиктиг ыйы-дыышкынның чепсээ кылдыр ажыглаар дээш доктаамал кызыдып турарлар. Ынчалза-даа ыдыг чепсек-биле орадажымышкындан чүве үнмес дээрзи билдингир.

Бистиң бодап турарывыс-биле алырга, даштыкы чүрттарның кинематографистеривиле кады ажылдажылга ниитизи-биле чедиишкиниг хөгжүп турар. Бо чылдың чүгле баштайгы үш айларында безин чээрби чыгыы даштыкы чүрттарга тыртты рган дөртен хире кино бистиң кинотеатрларывыстың экраннарынга үнер.

Кинематографистер Москвага болуур XXII Олимпий оюнларынга белеткелге идепкейлиби-биле киржип турар. Режиссёр Ю. Озеров Олимпий оюннарының калбак панорамазын көргүзер долу метражтыг фильмни тырттырар. Элээн хөй ленталар спорттуң аңгы-аңгы хевирлерин көргүзер. Олимпиаданың эртип турар байдалын дүрген киноинформацияның тускай үндүрүлгелериниден көрүп болур.

Совет кино ажылдакчылары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюнга белеткелди чугула идей-чогаадылгалыг сорулга деп санап турарлар. Төөгү-революстуг, төөгү-партийжи тема бистиң уран чүүлүвүске кезээде чугула боон келген болгаш болуп турар-даа. Сөөлгү чылдарда кинематографистерниң кичээнгейниге В. И. Ленинниң удуртуп, хей-аът кирип турганы партияның болгаш чонуң төөгүлүг ажыл-чорудулгазы, революстуг демиселдиң болгаш социалистиг күрүне тургузуушкуунуң аңгы-аңгы үеларын көргүскен, Ильичиниң ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан тураскаалдыг черлер дугайында, Ленинниң ажылдарының олум чок ужур-дузазының болгаш ол ажылдарның бижиттинген төөгүзүүнүң дугайында хөй саннык документалдыг фильмнерни белеткээн. Ленинизмниң идеяларының тиилелгезин көргүскен «Ленин болгаш үе» деп публицистиг фильмни база тургускан.

В. И. Ленинниң ажылдары совет кинематографистерге боттарының уран чүүлүнүң бедик соруглазын эң-не тодазыбиле хандыр медерел билиринге дузалап турар. Хөй националдыг совет кинонуң келир үези партияның, чонуң шиитпирлел турары социал-экономиктиг болгаш культура соруглалары-биле, коммунистиг тургузуушкуунуң чорудулгалары-биле болгаш перспективалары-биле сырый харылзаалыг.

(СЭТА).

КЕЛИР ҮЕНИҢ СОЛДАТТАРЫ

ДОСААФ-тың Кызылда техниктиг каттышкан школазы шеригже келдирткеннерниң баштайгы болүүнүң өөредилгезин доостурган. Арга-дуржулгалыг специалистерниң удуртулгазы-биле Совет Армияның келир үеде солдаттары үш ай дургузунда чолаачының болгаш радиотелеграфистиң курузун доозуп, ук мергежилдерниң шынзылгазын холга алган. Олар шериг хөрээниң эге өөредилгезикиң, политиктиг кичээлдерге олурушкынар.

Доозарының экзаменнеринге курсантыларның 80 ажыг хуузу кончуг эки демдекти алган. Ол курсантыларга школаның начальнигни подполковник В. Матусевич байыр чедирген, а чамдыктарынга «Тергиин өөредилге дээш» деп хөрек демдээн база хүндүлүг бижиктерни тывыскан. Оларга Владимир Лубин, Сергей Бакмаров, Вячеслав Арапчор, Владимир Хромов, Сергей Шактар-оол болгаш өскелердээ хамааржыр. Оларның чуруктары школаның Хүндүлел самбыразын иаастап турар.

Ю. ЕГОШИН.

ЧАА МАГАЗИН

Ак-Довурак хоорайда Постоянный суур сайзырап хөгжүп, чыл келген тудум каъткаът бажыңнар немежип, чурттакчылар көвүдеп турар.

Ында Культура ордузу, ортумак школа, уруглар садыг, аъш-чем болгаш хеп магазиннери, эмнелге пунктузу, столовая, харылзаа салбыры дээш оон-даа өске черлер бар.

Чоокта чаа Постоянный суурда аргыглыг болгаш даараан хептер садар чаа магазин ажыттынган. Аңаа 10 садыгжы ажылдаар. Оон баарааннарны улус боттары шилип алыр. Магазинниң пштин-дерип каапы эки. Делгиирдерни тазыштыр тургусканы, барааннарны чараштыр чогумчалыг кылдыр делгээни, садып алыкчыларга тазырымчалыг боон турар.

Чаа магазинниң ажыттынганы садып алыкчыларның бараан шилип алырынга тазырымчалыг байдалды тургускан. Моон мурнунда эрги магазинниң ажылдакчылары садыгда бар барааннарның ассортиментилерин садып алыкчыларга бүрүн делгеп бараалгадыр арга чок турган.

Ам чаа магазин ажыттынганы-биле ында пөстер, идиктер салбырларын делгемчиткен, а бичии уруглар хептерни түскай салбырда апарган.

Магазинниң коллективи 1980 чылдың бирги кварталының планын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымакай ажыллап турар.

Б. ООРЖАК.

АРГА-ХЕВИРЛЕРИН САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

«Көдээниң чурттакчы чонунуң культура хандырылгазын улам экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» база «Бот-тывынгыр уран чогаадылганы улам ыңай сайзыраадыр дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалдарын амыдыралга боттандырар талазы-биле районда көдээ Советтер болгаш культура албан черлери организастыг хемчеглерни чорудуп келген.

Культура бажыңнары, клубтар, библиотекалар болгаш кино четкилери чурттакчы чонунуң ортузунга политмассалыг ажылдарны калбарткан. Культура албан черлериниң шугуму-биле хөй санныг лекция, беседаларны, диспуттарны, темалыг кежээлерни болгаш номчулга конференцияларын план ёзугаар доктаамал организастап турган. Амгы бо хүннерде культура албан черлериниң ажылында кол черни соңгулда кампаниязы ээлеп турар. Соңгукчулар ортузунга массалыг хемчеглерни организастап чоруларынга культура одаглары үлүг-хуузун киирип турарлар.

Алдан-Маадырның, Шеминиң, Бора-Тайганың Культура бажыңнары (директорлары Валерий Ооржак, Анатолий Монгуш, Юрий Ондар) чоп ортузунга масса-политиктиг ажылдарны калбаа-биле чорудуп турарлар. Ажылдың шынарынче кол кичээнгей салдынган. Ында культура албан черлеринде 8—10 чедир янзы-бүрү бөлгүмнер ажылдап турар. Көрүлдер, конкурстар дээш өскеде-даа янзы-бүрү хемчеглер эртип, ажылчы чонуң дыштанылгазын организастаарынче онза кичээнгей салдынган. Партия, совет болгаш өске-даа хөй-ниити организлары культура албан черлериниң ажылынче кичээнгей салып, боттуг дузаны чедирип турар. Чоннуң чурттап турар черинең аайы-биле ажылга кол черни агитквартиралар ээлей берген.

Хорум-Дагның Культура бажыңы (директору Виктор Ховалыг), Чыргакының, Ак-Даштың, Кызыл-Тайганың клубтары моон мурнунда турганынга бодаарга эртken чылын ажылын экижиткен, культураның төптери болу бергилээн. Чон ортузунга массалыг ажыл экижээн.

Хорум-Даг, Чыргакы көдээ Советтериниң күүскомнары (даргалары В. М. Оолчукай, Ш. Н. Куулар) культура албан черлериниң ажылынче улуг кичээнгейни салып келген. Бот-тывынгыр уран чүүлче масса чонну хаара тулар талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп келгеннер.

Башкыларның, күрүне албан черлериниң база шии бөлгүнериниң көрүлдерин организастап чоруткан. Районнуң улусчу театры (режиссеру Зинаида Донгак) чогаалчы Кызыл-Эник Кудажының «Далай дүвүнде дангына» деп шинзин тургускаш, районнуң ажыл-ишчилериниг бараалгаткан. Ук шии зона көрүлдезинге эки деп демдеглеткен.

Агиткультбригадалар малчыннар, тараажылар ортузунга оюн-концерттерни хөңнү көргүзүп турар. Районнуң Культура бажыңының «Хемчиктиң аялгалары» агиткультбригада эрткен чылын 89 үнүүшкүннүг концертти үш муң ажыг көрүкчүге бараалгаткан. Шеминиң, Алдан-Маадырның, Бора-Тайганың, Хайыракания Культура бажыңнарының агиткультбригадалары көдээниң ажыл-ишчилериниг төлептиг баразан болуп турар. Соңгуллага белеткел ажылдары калбарган бо хүннерде агиткультбригадаларның ажылы база олче угланган.

Культура албан черлериниң материалдыг баазазын быжыглаарынче сагыш салыры чугула айтырыгларның бирээзи. Бо талазы-биле бисте чамдык ажылдар кылдынып турар. Эрткен чылын Чыргакыда 200 олуттуг чаа клуб тутунган. Ооң иштики дериг-херекселин совхоз тос муң рубльге кылдырткан. Иймеде спорт залдыг чаа Культура бажыңы бо хүннерде ажыглалда кирер деп турар. «Искра», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар культура бажыңнарының иштики дериг-херекселдерин садарынга хөй түңнүг акша-хөреңгини үндүрген.

Үстүнде айтырыгже чогуур кичээнгей салбас көдээ Совет күүскомнары, ажыл-агый удуртукулары база бар. Хөндергей, Чыраа-Бажы, Ишкин, Кара-Чыраа болгаш Теве-Хая Культура бажыңнары, клубтар дериг-херекселдер болгаш концерт хептеря-биле четпес хандыртыганнар. Кадрлар айтырыын шинтпирлеп турары четпес, специалистер чедишпес. Ажыл-агыйларның күсели-биле стипендиаттарны дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринче өөредип чоруткан турары багай.

Районнуң культура албан черлеринде ажылдакчыларны чон ортузунга кижизидилге ажылынга чогуур үлүг киирип, СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чылын төлептиг уткуур дээш бүгү күжүн салып ажылдаардар.

С. МОНГУШ,
Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң культура киллизиниң эргелекчизи.

СОЛУН КЕЖЭЭ

«Кара-Хөл» — дүүн, бөгүн, даарта деп кежээ Кара-Хөл көдээ Культура бажыңында болуп эрткен. Кежээни совхоз директорлуу, клуб чөвүлели кады организастап эрттирген. Күш-ажылдың хоочуннары К. Балган, Х. Самданчап, К. Дулар оларны кежээге чалаан. Боттарының ажыл-амыдыралының дугайын олар аныяк-өскеңге сонуургаткан.

Бөгүнгү болган даартагы Кара-Хөл дугайын совхоз директору Х. Данов сонуургадып чугаалаан. Кежээге бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң концерти болган.

С. ХЕРТЕК.
Бай-Тайга район.

● ● ●

Азас ортумак школазы Тожу районда (директору Б. Донгак) эки ажылдыг школаларның бирээзи. Школада 20 класс бар. Ында өөреникчилерни дээди болгаш ортумак эртемниг 32 башкы башкылап турар. Оларның бирээзи — Александр Чыргаланович Монгуш. Ол Кызылдың педагогика институдун доосказ, ук школада химия башкылап ажылдап турар.

ЧУРУКТА: химия кичээлин башкы А. Монгуштуң эрттирип турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

● ● ●

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

ПЕТРОЗАВОДСКИГЕ БААРЛАР

Спорттуң кышкы хевирлеринге Забайкальениң кызыгаар округунуң бирги чери дээш чемпионады бистиң республиканың найысылалынга болуп эрткен. Ооң программазынга хаакка маңнаары болгаш биатлон маргылдаазы кирген. Аңаа ниитизи-биле 80 ажыг эң шилиндек спортчулар киришкен.

Каас-чараш бойдус чурумалдыг Тайга станциязынга беш хүн үргүлчүлээн маргылдааның түңнелинде Тываның кызыгааржылары команда талазы-биле бирги черни алгаш, округтуң шилчиир күбогун ам ийи чыл улаштыр чаалап алган. Тываның аалчылары болуп эрткен маргылдаага база багай эвес киржип, ийиги үшкү черлерни эзлээннер.

Хаакка маңнаарының 15, 20 километрге чарыжынга шупту шаңналлыг черлерни Тываның спортчулары эзлээннер. Ол ийи хемчээлдиң ийилдиринге ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Михаил Перевозчиков бирги черни алгаш, маргылдааның тулган чемпиону атты чедип алган. Ооң командала эштери ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Леонид Чуруто-биле бирги разрядчы Владимир Ботников олар 15, 20 километрниң кайызынга-даа база ийиги, үшкү черлерни эзлээннер.

Биатлонистерниң (боо чүүктеп алгаш хаактавышаан кара адарының) маргылдаазынга база Тываның спортчузу Николай Чуруто бедик көргүзүглерни чедип ап, баштайгы хүн 20 километрниң чарыжынга шылгарааш, ооң эртенинде 10 километрге база чемпион адын бадытказан. Ол командала эштери-биле 7,5 километрниң эстафетазын база ойнап алган.

Шак мындыг бедик спортчу чедиишкинни канчап чедип алганын тиилекчи команданың капитаны Леонид Чуруто дан айтырарымга ол мынчаар харыылады:

— Бистиң команданың хаакчылары округтуң бирги чери дээш маргылдаага баш удур эки белеткенген. Шилиндек хаакчыларывыс барык ийи ай дургузунда Тайга станциязынга үзүктел чок белеткенип, спортчу бүрүзү тренировкалар үезинде бүгү арга-дуржулгазын, күжүн үндүрүп, ак сеткилдиг белеткелиниң түңнелинде шак ындыг көргүзүглер чедип алдынган. Белеткеливис үезинде эрткен чылдың төптүзүнде Тываның эң шыырак хаакчыларының маргылдаазынга база киришкенивис биске улуг дузалыг болган.

Болуп эрткен маргылдааның түңнелинде Тываның кызыгаажыларының шилиндек командазының хаакчылары ССРЭ-ниң кызыгаар шериглериниң бирги чери дээш болуур чемпионадынга киржир эргени чедип алган. Ол маргылдаа февральдың 10-да Петрозаводск хоорайга эгелээр.

В. ЧАДАМБА.

телевидение

ЯНВАРЬ 30-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

10.00— «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 11.05 — «Эриктер». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң 1-ги сериязы. 12.15 — «Кино аян-чоруктар клуву». 13.15 —М. Равельдиң чогаалдарыы Москваның Күрүнениң симфониктиг оркестри күүседир. Дирижёру — ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Дурова. 14.15 — Медээлер. 14.20—15.40— Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

15.40 — «Орус дыл өөреник турар бис». 18-ки телекичээл.

МОСКВАДАН

16.00 — Медээлер. 16.20 — «Ачазының шагының көргүскен үези». Документалдыг телефильм. 16.50 — «ПТУ-да чүү чүвеге болгаш кайчаар өөредип турарыл?» 17.35 — А. Толстой. Чогаалдарның арыннарындан.

КЫЗЫЛДАН

18.20 — Телемедээлер. 18.35 —«Идегелдиң үези». Телефильм. 18.50 — «Челээш». 19.20 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.30 — «Эртем амыдыралы». 20.00 — «Хөглүг аялгалар». 20.15 — Делегейде бөгүн. 20.30 —ССРЭ биле Вьетнам Демократтыг Республиканың аразында дипломаттыг харылзаалардың тургустунганындан бээр 30 чыл оюнга уткуштур. «Кызыл Шөлден Кызыл Хем чедир». Документалдыг фильм. 21.00 — Төп телевидение болгаш Бүгү-эвилел радиозуунуң электрилиг хөгжүм керекселдериниң концерти. Удуртукчузу РСФСРниң алдарлыг артизи В. Мещерина. 21.20—Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. «Эриктер». 2-ги сериязы. 22.30 — «Ye». Информастыг программа 23.05 — «Чүү? Каяа? Кажан?» Телевикторина. 00.25— Делегейде бөгүн. 00.40—01.20 —Хаак спортунга ССРЭ-ниң кубогу дээш. Эр улус. 50 км. Красногорскиден дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

18.20 — «Горнистер, харыылаңар!» 18.50 — «Поэзия». Р. Альберти.

КЫЗЫЛДАН

19.30 — Чарлалдар. 19.35— 21.15 — «Күзелдиг боттаныры». Уран-чечен фильм.

АЙГААР

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы барыын талакы районнарга 28-33, өске арткаларынга 18-23 градус соок болуур. Автоорукторга көстүрү 500 метр.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 30-32 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ЯНВАРЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Төрээн чурттум сактып тур мен» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кестик» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00. «Өлүм деп сөстү уттуптуңар» 17.00, 18.50, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тарыттынмаан көк-тараанның чечектелиишкини» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночыынды № 4 14.30. «Аныяк кадайы» 16.00, 17.50 (кинопанорама) 20.30 шактарда.

Тываның күрүнениң күш-ажыл ажаалга кассаларының эргелели кол бухгалтерни, инспекторну, бухгалтерлерни база Каа-Хем районнуң № 7550 төп ажаалга кассазынга кассирлерни хүлээп алырын чарлап тур.

Ажылга киреринң күзээннер чурттап турар черииниң айы-биле ажаалга кассаларындан болгаш күрүнениң ажаалга кассаларының эргелелиниден айтырып ап болур.

БИСТИҢ АДРЕЗИВИС: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу 31. Кадрлар киллизи. Сарыг-Сеп суур, № 7550 ажаалга кассазы.

Тыва АССР-ниң Суг ажыл-агый министерствозунуң районнар аразының Көк-Тейде суггарылга системазынга одакчылар, таңныылдар, бульдозеристер хереглеттинип турар. Ажылче баарда болгаш кээрде албан автобузу-биле чедирер.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Энергетиктер кудумчузу, 2. Телефону 2-54-06, № 2 автобус-биле «Жилпосёлок» деп остановкага чеде бээр.

Редакцияның адрези: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг киллистериниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлептүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация киллизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17865. Чагыг № 60.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00466